

Miguel ORS Montenegro, *La represión de guerra y posguerra en Alicante (1936-1945)*. Alacant, Generalitat Valenciana i Institut de Cultura J. Gil-Albert, 1995. 358 ps.

Que la repressió ha deixat de ser un tema historiogràfic polèmic d'uns anys ençà no és cap novetat. Això s'ha degut, en part, al fet que la síndrome de la memòria històrica del conflicte ja no afecta les noves generacions i que els joves historiadors no han sucumbit a les crides, a l'oblit i al silenci d'aquells qui postulaven la necessitat de tractar de baix la qüestió dels morts.

En aquest grup generacional, doncs, és on cal situar Ors Montenegro. Un investigador que va començar interessant-se per la maçoneria i la premsa il·licitanes i que darrerament s'ha centrat en la repressió de guerra i postguerra a les comarques alacantines. Els resultats n'han estat alguns articles, publicats a revistes i llibres col·lectius i sobretot la seua tesi doctoral, dirigida per Glicerio Sánchez Recio, que ara ix a la llum de la mà de la Generalitat Valenciana i l'Institut Juan Gil-Albert.

En principi, es tracta d'una recerca que si haguéssim de qualificar-la en poques paraules, l'hauríem de valorar com a rigorosa i aferrissadament desmitificadora. L'adjectivació de *rigorosa* es desprèn de l'acurada aplicació de tècniques minucioses en la recopilació i la presentació de dades i resultats. En aquest sentit, l'estudi és modèlic, tant pel que fa a la documentació consultada (Causa General, llibres de defuncions dels Registres Civils, dels Cementiris, Arxiu de la Presó de Fontcalent, Arxiu de Salamanca, Fundació P. Iglesias, Butlletins Oficials, premsa, fonts orals, etc.), com al domini de la metodologia, propi de qui coneix a fons la bibliografia actual a propòsit de la repressió. Els treballs d'àmbit provincial o regional sobre la repressió destaquen perquè són metodològicament irreprotxables. Les fonts consultades acostumen a ser molt completes i la comprovació rigorosa de les informacions per distintes fonts els acosta a unes xifres més ajustades a la realitat. En aquest sentit, la investigació de Miguel Ors s'integra — és deutora ensems — d'aquesta «nova historiografia regional de la repressió», que darrerament tan interessant trajectòria ha tingut entre nosaltres. Em referesc, és clar, als treballs de Solé Sabaté, Moreno Gómez, Hernández García, Herrero Balsa, Cabrera o Gabarda.

Fidel al temps, Ors ens presenta una obra dividida en dues parts. En la primera, destinada a la introducció i a passar revista a les fonts i la metodologia, aprofita per a forjar una suggerent interpretació de la violència política a l'Espanya dels anys trenta, en la qual desmitifica els tòpics més comuns a la historiografia, planteja les seues hipòtesis de treball (algunes força novedoses pel que fa a la interpretació de la repressió republicana) i defensa un concepte més universal de repressió. La segona part, més convencional, es dedica a resseguir ambdues repressions comarca per comarca, poble per poble, amb un rigor digne d'alabança, així com de fer-ne un balanç final.

L'obra d'Ors, però, no és una investigació convencional sobre la repressió entesa com un minuciós recompte de les víctimes, sinó que ho fa des d'una òptica encara verge, molt fèril, però desatesa fins ara, que arrenca d'un concepte global de repressió. L'interès d'estudiar ambdues repressions —la republicana i la franquista— n'és una prova. Com també la identificació del concepte *repressió* més enllà de l'ús de la pena capital o de l'eliminació física del contrari, car incorpora —en la línia que intentà, però amb menys fortuna, Vicent Gabarda per al conjunt del País Valencià— els ferits, els empresonats, els depurats, etc.

D'altra banda, no puc estar-me d'esmentar la crítica d'Ors al tòpic de la violència espanyola dels anys trenta, sovint presentada com a excepcionalment virulenta per aquells qui s'obliden dels elevats índexs de violència viscuts llavors per altres societats europees. L'autor, a més, remarca l'escassa conflictivitat a les comarques alacantines en el llindar de la contesa. Una opinió que ja fa temps compartim Aurora Bosch i jo mateix

per al conjunt del País Valencià i que contrasta amb la dinàmica de ruptura social a altres zones de l'estat.

No és corrent, així mateix, trobar-se amb una anàlisi de la repressió republicana que preste una atenció tan detallada a la cadència de la violència i tan acoblada a les circumstàncies viscudes per una reguarda concreta (avanç de les tropes franquistes, notícies exagerades de crims de l'enemic, bombardejos), als mòbils i, en fi, a un *entourage* perfectament definit gràcies a l'esforç de contextualització de l'autor, que indaga i escruta amb gran fe tota mena de testimonis.

Qualsevol estudi sobre totes dues repressions, és clar, comporta una anàlisi comparativa, ni que siga de tipus quantitatiu. Tot i això, la violència política —institucionalitzada o no— sols s'hauria d'interpretar des del context. I no em referesc a com s'aplica, qui són els executats o quins els mitjans utilitzats (tribunals populars, «passejos», consells de guerra, etc.). La freda realitat de les dades (en aquest cas, 1.005 morts per la repressió de guerra i 721 per la de postguerra) sols permet d'establir una correlació quantitativa del total de morts. Però poc més. A no ser que es troben enquadrades en l'escenari del conjunt representat per la guerra i la postguerra.

Certament, la violència no està mai justificada i, per tant, les valoracions morals sobre els morts d'uns i d'altres sobren. Sí hauríem d'escatir, però, l'origen, els mitjans i els motius i els fins que l'acompanyen.

Fins ara els estudiosos de la repressió que volien superar el tractament neopositivista incorporaven criteris qualitatius i, fins i tot, valoratius sobre els resultats. Miguel Ors també afronta aquest debat entre quantia i condició fent servir criteris interpretatius. Perquè és conscient que l'abús de l'aritmètica i de l'estadística, tot i ser necessàries, sols conduïx a un desenfocament històric del problema. En aquesta direcció, l'autor matisa les diferències entre ambdues repressions en la mateixa línia que ho han fet els treballs clàssics dels autors reputats com a «rupturistes»: repressió d'estat i institucionalitzada la franquista, espontània i descontrolada la republicana. La seua discrepància, però, rau en l'èmfasi amb què defensa el caràcter també quasi-oficial de la repressió republicana a Alacant els primers mesos de la contesa. Oficialitat que l'autor justifica en el coneixement que les institucions i les organitzacions republicanes tenien dels assassinats durant aquesta fase revolucionària.

Potser algú discutirà aquesta tesi i estic convençut que Ors hauria d'haver matisat més aquesta afirmació tan rotunda, que no queda gaire resolta en la investigació. Els assassinats eren coneguts i, fins i tot, hi hagué partits i sindicals que els justificaren i els donaren suport. La premsa n'és testimoni. Ara bé, es tractava d'una repressió lligada a una estratègia de guerra —i no oblidem que les repressions del 36-39 en ambdós bàndols tenien la guerra com a escenari—, mentre que en la franquista posterior l'oficialitat parteix d'una praxi repressiva institucional, que ja no té com a marc inmanent la contesa, sinó l'administració de la victòria i la imposició del «nou ordre».

Des del punt de vista de la novetat, aquestes són sens dubte algunes de les contribucions més interessants d'Ors Montenegro.

La investigació, a més, té l'encert de plantejar i suggerir aspectes novedosos susceptibles de ser abordats en el futur pels especialistes, que sovint obvien la complexitat del tema de la violència. L'extensió de la repressió, la tortura, els maltractaments, la punició, les violacions, les depuracions i, en fi, l'estudi de la repressió silenciada, com ara l'aplicada al front (afusellaments d'avantguarda) o la soferta pels dissidents d'ambdós bàndols (poumistes, anarquistes, falangistes, etc.), per exemple, resten ignorats. Com també cal aprofundir més en l'anàlisi de la repressió religiosa —que assolí dimensions pròpies— o en l'estudi del funcionament de la justícia de guerra, en la línia plantejada al col·loqui de Salamanca el 1987 i seguida entre nosaltres per Glicerio Sánchez Recio.

No m'agradaria cloure, però, sense una darrera consideració sobre l'afany desmitificador expressat tot al llarg del llibre. Crític amb els condicionants ideològics dels inves-

tigadors «rupturistes» de la repressió, Ors al·ludeix reiteradament a la necessitat d'acostar-nos al tema lliures de prejudicis, lliures de qualsevol implicació ideològica i observant sempre un prudent distanciament. Una lluita per l'honestedat intel·lectual que, en un article anterior, el dugué a facilitar la seua pròpia «fitxa politico-social», perquè el lector conegués qui era la personalitat que l'escrivia. I on es presentava com un il·licità («*lo que no es bueno para estas historias*»), ja que «*lo mejor es ser de Connecticut, venir para acá con una buena beca, hacer el trabajo y volverse raudos*») que s'honorava de ser fill d'un falangista «de primera hora» i d'una «*camarera de la Virgen de la Asunción d'Elco*»; que es mostrava no neutral amb el franquisme, al qual considerava fruit d'un aixecament il·legítim i innecessari i que tenia molt clara la necessitat de ser objectiu per simple sentit comú: «*Supone mucho esfuerzo investigar para acabar contándolo todo a medias.*» Fóra important saber, però, en quina mesura aquest desig de distanciament i d'objectivitat absoluta és possible per a un historiador quan ha d'interpretar el rerefons de la violència. Sobretot quan aquesta ha estat sempre patrimoni de les classes dominants.

A l'historiador, sens dubte, no li pertoca impartir justícia a l'hora de comptar morts; la seua obligació és la d'intentar comprendre el drama. Em preocupa, no gensmenys, que la crisi de sentit de l'ofici d'historiador que ha acompanyat l'enderrocament dels grans paradigmes objectius s'interpreti només com una crisi moral. L'historiador ha de deixar d'ésser l'oracle o el profeta, però això no hauria de suposar que ens convertim en uns eunucs morals. És tot un signe del temps que la lectura d'aquest llibre —i potser de qualsevol llibre de la repressió— m'haja suscitat aquestes reflexions que, certament, no tenen res a veure amb la rigorosa aportació de l'estudi d'Ors Montenegro, que estic segur que marcarà una fita en la investigació sobre la repressió.

ALBERT GIRONA I ALBUIXECH